

פרק הזרוע והלחיים

מתניתין:

קל-א מצות נתנית הזרוע והלחיים והקבה⁽¹⁾, הניתנין לכהן כששוחטין בהמה, נוהגין

קודם שנכנסו לארץ, כי במדבר לא היו זובחים בהמות אלא לשלמים, ואינה נוהגת במוקדשין. [וכן היא שיטתו בדברים יב ח'כא, שהלכה כרבי ישמעאל שאמר לעיל טז ב' שבמדבר לא הותר לישראל אכילת בשר תאווה, אלא רק כשהקריבו שלמים]. וראה בפנים יפות שתמה הרי אף לרבי ישמעאל הותרו בבשר בעלי מומים, כמבואר בתוס' לעיל [יז א] וראה מקור ברוך [סי' יא] בזה.

ובמשך חכמה [דברים יח ד] כתב שלדעת רבי עקיבא [לעיל טז ב] שבמדבר לא הוצרכו לשחוט אלא קדשים, ואילו בשר תאווה הותר בנחירה, יש לומר שלא הוזכרה המצווה אלא כשנכנסו לארץ והתחייבו בשחיטה אף לצורך אכילה, כי בנחירה אין חיוב בנתינת זרוע לחיים וקיבה, שהרי נאמר בהם "מאת זובחי הזבח".

עוד כתב על פי שיטת רש"י ותוס' להלן [קלו ב] שהלכה כרבי אלעאי שאין ראשית הגז ומתנות כהונה נוהגים בחו"ל, ולפי זה מובן למה לא הצטוו בהן עד שנכנסו לארץ, ולדעת הרמב"ם [בכורים י א] שמתנות כהונה נוהגות גם בחו"ל, ביאר כדלהלן [קלד ב] שזרוע לחיים וקיבה הם כנגד מעשי פנחס בהריגת זמרי, ומעשה זה היה בשנת הארבעים במדבר, ולפיכך לא הצטוו קודם.

אמנם לכאורה במדרשים בתחילת פרשת קרח משמע שכבר בימי קרח נהגו מתנות כהונה. וראה בספר מתנת חלקו [סימן לא] שבירר ענין זה.

ולפי הביאור הראשון בדברי האבן עזרא, ניתן לומר בפשטות, כי מצוה זו נשנית כאן, אחר

1. כתבו האבן עזרא והחזקוני שהטעם שנתנה התורה מתנות אלו לכהן, הוא, כי הכהן שוחט את השלמים, ונוטל הזרוע בשכר זרועו בשחיטה, והלחיים בשכר הברכה, והקיבה בשכר הבדיקה.

ובפשטות נראה שאין כוונתו שנוטל שכר זה מהשלמים ששחט, כי הרי שנינו כאן שמוקדשין פטורין ממתנות, אלא שנאמר בפרשה זו כי אף על פי שאין לו חלק ונחלה בארץ, נוטל שכרו במתנות אלו בחולין.

והחיד"א בחומת אנך תמה על ביאורם, הרי שחיטת ובדיקת קדשים מצוותן שיעשו ע"י בעל הקרבן, ולמה נוטל הכהן שכר על השחיטה והבדיקה. וכן יש לתמוה שהרי גם בחולין יש שחיטה ובדיקה, וכן בשאר הקרבנות, ולמה נקטו דוקא שלמים. [וראה מהרש"א קידושין עו ב שלכתחילה כהן שוחט].

ויתכן שרצו לרמוז למה שכתבו האחרונים [ושב הכהן זובחים לב ב, לב אריה לעיל יז, וגבורות שמונים לר"י ענגיל אות ב, וראה הערות לחברותא זבחים יד ב], שבמדבר היתה שחיטת קדשים פסולה בזר, כי לא הותרו באכילת בשר תאווה, ולא היתה שחיטה אלא בקדשים, ונחשבה כעבודה, ולכן נקטו שזכו הכהנים במתנות בשכר שחיטת שלמים במדבר, שאז שחטו הכהנים לצורך אכילת ישראל, [ואפילו לרבי עקיבא שהותר בשר נחירה, כתב הראב"ד בתמים דעים (קעט) שבירכו רק על שחיטת קדשים].

והרמב"ן [שם] כתב שמצוה זו לא הוזכרה בתורה, אלא רק במשנה תורה, שנאמרה להם

בארץ ובחוצה לארץ⁽²⁾, בפני הבית — בזמן שביית המקדש קיים, ושלא בפני הבית — בזמן שאינו קיים.

ונוהגין בחולין דווקא ולא במוקדשין.

שהיה לנו לידון בדין [בקל וחומר]: ומה אם

החולין שאינן חייבים בנתינת חזה ושוק הניתנים לכהן בשחיטת שלמים — חייבים במתנות זרוע לחיים וקבה⁽³⁾, קדשים שחייבים בחזה ושוק, אינו דין שיהו חייבים במתנות?

תלמוד לומר⁽⁴⁾ דכתיב בענין חזה ושוק:

ביכורים פ"ט ה"א [שזרוע לחיים וקיבה נקראים בכל מקום "מתנות", שנאמר בהם "ונתן לכהן", ובציון הלכה [ס"ק מ"ז] תמה שהרי גם בתרומות ומעשרות וחלה וראשית הגז נאמרה לשון נתינה.

וראה להלן [קלב ב הערה 9 וקלג ב הערה 3] שנברר אם שלשתן נחשבות כשלש מצוות או כמצוה אחת, ואם הן שלש מתנות או מתנה אחת של שלשה דברים.

4.תוס' [כאן ובדף עח. ד"ה מנין] הוכיחו שלולי הקל וחומר לא היה צריך לדרוש מקרא לפטור מוקדשין ממתנות, כי מסברא הן פטורין, שהרי הפסוק של מתנות נאמר בפרשה המדוברת בחולין. ומהרי"ט אלגאזי [בכורות פ"ה אות מא] האריך בזה.

ובספרי [דברים יח] דרשו שאין חיוב לתת זרוע לחיים וקיבה מן המוקדשין, דכתיב "וזה יהיה משפט הכהנים", זה ולא קדשים, [והגר"א גרס שם כמו במשנתנו], אולם המלבי"ם ביאר שהספרי חולק על דרשת המשנה, ולשיטתו שם לעיל [יב כב] שלמדו לפטור חולין מחזה ושוק מהכתוב כצבי וכאיל ואילו בסוגיין התמעטו מ"וזה יהיה משפט" וגו', ומשמע שהספרי למד שדרשת פסוק זה מלמדת למעט מוקדשין, והגמרא למדה מקרא זה על חולין.

והנצי"ב כתב שכוונת הספרי לומר שאילו לא דרשינן מ"אותם" כמו במשנתנו, היה ראוי לדרוש "וזה" למוקדשין, אבל באמת אין דורשים אלא מ"אותם". וראה בהערות על

שנאמר שלא יהיה לכהנים חלק ונחלה בארץ ישראל, הוצרך הכתוב לומר שיתפרנסו ממתנות כהונה, ועד עתה היתה כלכלתם במן.

2. כבר הבאנו בהערה הקודמת שדעת רש"י לקמן [קלו ב] שרבי אלעאי חולק על משנתנו גם לענין מתנות, וסובר שנוהגות רק בארץ, וכך פירש גם להלן [קלח ב] שלפיקך נקטה משנתנו "בארץ ובחו"ל" לאפוקי מרבי אלעאי, וכן פירש הריטב"א כאן. וכבר העיר הגרעק"א בגליון הש"ס שדברי רש"י אלו סותרים לפירושו כאן, שלא שנינו דין זה אלא משום שאמרו בסמוך "בחולין אבל לא במוקדשין". וכן תמה המהרש"א למה שינה רש"י ופירש כאן אחרת משיטתו להלן. וראה תוי"ט ריש פרק ראשית הגז.

ובפלתי [סא סק"ו] כתב ליישב טעמו של רש"י במשנתנו, כי כיון ששנינו בראשית הגז בין בארץ ובין בחו"ל, אם כן כל שכן שמתנות נוהגות גם בחו"ל, שהרי הרבה פוסקים חילקו בין ראשית הגז שנוהג רק בארץ לבין מתנות שנוהגות בחו"ל. ודבריו תמוהין שהרי אם סבר רש"י שיש חילוק ביניהם, כיצד ידע לפרש שרבי אלעאי סבר שגם מתנות נוהגות בחו"ל, וגם לא העלה ארוכה לסתירת דבריו להלן.

ולהלן [קלב ב בתוס', קלו ב בהערות לגמרא] נברר את שיטות הראשונים בדין מתנות כהונה וראשית הגז בחו"ל.

3. כתב הרמב"ם בפיה"מ חלה [פ"ד מ"ט ובהל'

ויוצאין על ידי פדיונן להיות כחולין גמורים אפילו להגזז ולהעבד [לעבוד בהם].

וולדן שהתעברה בו לפני הפדיון ונולד אחר הפדיון וחלבן מותר לאחר פדיונן [מה שאין כן אם הוממו לאחר שהקדישן, שאסורין בגיזה וולדן אסור] וכדלהלן.

והשוחטין בחוץ לעזרה — פטור.

ואין עושיין תמורה, שאם המיר בהמה זו באחרת, ואפילו קודם שנפדו, לא אמרינן שיהו הוא ותמורתו קודש.

ואם מתו קודם שנפדו — יפדו [ואפילו

”ואתן אותם לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם”]. ודרשינן: “אותם” דווקא! אין לו לכהן מן השלמים אלא מה שאמור בענין דהיינו חזה ושוק, ולא זרוע לחיים וקבה.

כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדישן [דהיינו שהקדיש בהמה שנפל בה מום קבוע לפני שהקדישה], דינם כמו שהקדיש עצים ואבנים לדמיהם, שאין בהם קדושת הגוף כלל, שהרי כשהקדישן לא היו ראויין למזבח⁽⁵⁾.

והלכך, לאחר שנפדו, דינם כחולין גמורים, והם חייבין בבכורה,

וחייבין במתנות כהונה,

הגמרא.

ובפסיקתא [שם] דרשו “מאת העם”, ולא מאת הקדש, ובתוס' בבכורות [יב א] הובאה דרשה זו לגבי בהמה הקדושה בקדושת דמים שנפטרת אף היא ממתנות ותמה החתם סופר אם כן למה הוצרכה משנתנו לדרוש מ”אותם” לפטור קרבנות ממתנות, והרי אין הם זבח מאת העם. וביאר שלפי ההוא אמינא במשנה לחייב קרבן במתנות, היה הפסוק נדרש להיפך, דהיינו לחדש שלא רק הקדש חייב במתנות אלא אפילו חולין שהוא מאת העם.

ולכאורה מתוס' [הנ”ל] לא משמע כן, שהרי הוצרכו ללמוד מראשית הגז שגם הפסוק האמור לגבי מתנות מדובר בחולין, ובלאו הכי היה משמעותו גם בקדשים, אף שאינם נחשבים “מאת העם”. וראה בשחיטת חולין שחילק בין דברי תוס' בבכורות שעסקו בקדושת דמים שאינה נותנת לבעלים זכות באכילת הקרבן, ולכן אינה נחשבת מאת העם. לבין נידון סוגיין שהוא בקדשים קלים, ולפי ריה”ג ממון בעלים הם, ומפני זכות האכילה שיש לבעלים נחשב הקרבן

מאת העם.

וראה בביאור ההלכה [ביכורים ט ב] שכתב כי אף לפי תוס' בבכורות, אין בעלות ההקדש פוטרת ממתנות אלא אם כן היתה באחד מהאברים שחייב ליתנם, או שהיה להקדש שותפות בבהמה בדבר שאינו מסוים, אך אם יש להקדש בעלות רק על אבר אחד מהבהמה כאזנה וכדר' אין הבהמה נפטרת מחיוב מתנות, כי גם כהנים התמעטו “מאת העם” שאינם חייבים במתנות, וכתב הרמב”ם [שם הי”ב] ששותפות הכהן פוטרת רק כשהוא שותף באחד מהאברים הניתנים לכהנים. ואין דין שותפות לפטור בבכורה שוה לשותפות הפוטרת במתנות, ולהלן קל”ג נרחיב בזה.

5. דין זה מדובר באופן שהקדיש בעלי מום למזבח לדמיהן [ולא בקדשי בדק הבית] ואף שאסור להקדיש בעל מום למזבח, אם הקדיש, חל הקדשו ומעריכים ופודים אותו ומביא בדמים קרבן [אך אין ההקדש חל בגופה]. ופירש רש”י שדעת התנא במשנתנו שדוקא

שאינם ראויים אלא להאכילן לכלבים, וקיימא לן אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, כתב רש"י דהיינו דוקא בקדשים שקדם הקדשן למומן, אבל אלו שקדם מומן להקדשם, חשובים עצים ואבנים, ונפדים לצורך אכילת כלבים].

חזין מן הבכור⁶) ומן המעשר, שאפילו באופן שקדם מום להקדשן — חלה עליהם קדושה גמורה!

והטעם לכך, משום שבכור קדושתו תלויה

אחר שנפדו חלה עליהם קדושת בכורה, כי קדושת דמים מדחה מן הבכורה, משום שאין קדושה חלה על קדושה. והעירו מהרי"ט אלגאזי [בכורות פ"א] וחתם סופר [יו"ד שטז] שהרי להלן [בגמ' ד"ה בכור] פירש שבכור אינו נוהג במקדשים כי כתוב בו "בקרך וצאנך", וביאר הנצי"ב במרומי שדה שבמשנה פירש רש"י אף לפי ריה"ג הסובר שקדשים קלים ממון בעלים הם ונחשבים צאנך ובקרך, בכל זאת לא חלה בהם קדושת בכורה, כי אינה חלה על קדושה אחרת.

ובזכר יצחק [נב] ובחידושי הגרי"ז [הל' בכורות] כתבו שחיוב נתינת הבכור לכהן אינו תלוי בקדושת בכורה [ראה להלן קלו]. הערה 9 בהרחבה], ולדבריהם מובן שמצד אין קדושה חלה על קדושה אינו נפטר מחיוב נתינה לכהן. [ועוד נ"מ למקדיש רגלה לבדה"ב שקדושת בכור יכולה לחול עליו אך אינו "בקרך"].

ובתוס' בכורות [שם] פירשו שהטעם שאין בכורה חלה אפילו על קדשים שמומם קדם להקדשם, וקדושתם היא קדושת דמים, דכתיב כל פטר רחם בישראל, והקדש אינו בכלל ישראל, והיינו שאין הקדושה גורמת שלא תחול קדושת בכורה, אלא בעלות ההקדש. והגרי"ז שם הוכיח מדברי הרמב"ם כרש"י, שמפני הקדושה לא חלה קדושת בכורה. וראה בחידושי הגרא"ל מאלין [ח"ב נ] שהעלה שבהמת פסולי המוקדשין נחשבת כשתי בהמות, של קודש ושל חולין, והנידון שם הוא לפטרה ממתנות בחלק הקודש ואינו מתחייב משום חלק החולין, ולכן

צריך שני פסוקים לפטור פסולי המוקדשין ממתנות.

והנה רש"י נקט [בבכורות שם] שהפטור בקדושת דמים הוא כקדושת הגוף שנפטרו בה אפילו פסולי המוקדשין מדכתיב כצבי וכאיל, ותוס' סברי שכיון שפסולי המוקדשין פטורים אף לאחר שנפדו, על כרחך שאין בעלות ההקדש גורמת שלא תחול הבכורה, וחיוב המתנות, אלא פטורם מפני הקדושה שהיתה בהם, ופטור זה שייך רק בפסולי המוקדשין ולא כקדושת דמים [ועי"ש בלקוטי הלכות, ודבריו תמוהין].

וראה בכתבי הגרי"ז [תמורה ט א] שביאר ענין זה באורך. ותמה כיצד יתכן לומר שטעם הפטור משום שאין קדושה חלה על קדושה, והרי טעם זה תלוי בקדושת העובר, ולא בקדושת האם, ואילו במשנה נאמר שפטורה גם ממתנות, וזה דין שתלוי באם ואינו משום קדושה, שהרי גם בקדוש שייך דין מתנות, ובהכרח שפטור אחר נאמר בקודש. אולם הט"ז [יו"ד סא סקכ"א] ביאר שכוונת רש"י במתנות, היא לקדושת המצוה, עי"ש.

6. רבינו גרשום בכורות [שם] ביאר שמצינו בבכור אופן שקדם מומו להקדשו, והוא כשהטיל בו מום כשהיה עדיין במעי אמו, כי אינו קדוש אלא בצאתו מרחם אמו. ובכל זאת פטור ממתנות, כי חל עליו קדושה גמורה, ורק אינו ראוי להקרב מחמת מומו, ולפיכך ניתן לכהן לאכלו.

ברחם, דקדוש מרחם אמו, בין אם הוא תם ובין אם הוא בעל מום.

ובמעשר בהמה כתוב: "העשירי יהיה קדש לא יבקר בין טוב לרע", ודרשינן: טוב – היינו תם, רע – היינו בעל מום.

אבל, כל שקדם הקדשן את מומן, או שנפל בהן מום עובר קודם להקדשן, מום עובר נחשב כמאן דליתיה⁽⁷⁾, ולאחר מכן נולד להם מום קבוע – ונפדו, פטורין מן הבכורה. כי נאמר בקדשים שהוממו ונפדו שיהיה דינם "כצבי וכאיל", וצבי ואיל פטורין מן הבכורה, שהרי מצוות בכורה נאמרה דווקא בבקר וצאן.

ופטורין נמי מן המתנות זרוע לחיים וקבה, שנאמר בהם "שה" – ולא צבי ואיל.

ואינן יוצאין לחולין על ידי פדיון להגזז ולהעבד, שנאמר בפסולי המוקדשין "תזבח ואכלת" ללמד שאין בהן אלא היתר זביחה

ואכילה, אבל גיזה ועבודה לא הותרו בהם.

וילדן שהתעברה בו לפני הפדיון ונולד אחר הפדיון⁽⁸⁾, וחלבן אסור לאחר פדיונו.

והשוחטן בחיין קודם שנפדו – חייב. והיינו דוקא באופן שהפסול הוא כזה שאילו היה עולה למזבח לא היה יורד,

ועושיין תמורה קודם פדיונו, דכתיב בתמורה "טוב ברע או רע בטוב" משמע דיש דין תמורה לבעל מום שהיה "טוב" בתחילה ונעשה "רע", אך כשקדם מחמץ להקדשן שנינו לעיל שאין עושים תמורה, כי היה "רע" מתחילתו.

ואם מתו מעצמן, שלא שחטן, יקברו ולא יאכלו לכלבים [או משום שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, או משום שצריך העמדה והערכה לפדיון וכשמתו אי אפשר להעמידם להעריכסם].

במום עובר חלה הקדושה, כי המום עתיד לעבור ואינו נחשב כפודה מהקדש.

ולפי זה נראה שעובר באיסור בהקדשתו, כי האיסור אינו מפני שנפדה מחמת מומו, אלא מפני שמקדיש דבר שיש בו פסול, והפסול קיים, וכל החילוק הוא רק אם נחשב כפדיה או לא – ולענין חלות ההקדש בלבד.

8. רש"י הביא את הגמרא בבכורות [שם] שמדובר באופן שהתעברה קודם שנפדית וילדה אחר הפדיון, ורק באופן זה חל על הולד דיני פסולי המוקדשין, כי אילו נולדו לפני הפדיון פשיטא שאסורין ואפילו קדם מומן להקדשם. ואם התעברה אחרי הפדיון פשיטא שמתרין כצבי וכאיל. וכן ברישא וולד של בהמה שקדם

7. רש"י פירש שמום עובר כמאן דליתיה דמי. וראה במנחת חינוך [רפב] שדן אם עובר בהקדשתו על איסור כל תקדישו שנאמר במקדיש בעל מום.

והנה הגר"ח [איסורי מזבח ג י] הוכיח ממה שחלה קדושה על בעל מום עובר, שאין הטעם שלא חלה קדושה על בעל מום משום שאינו ראוי למזבח, שהרי גם במום עובר נפסל למזבח, ומה שיהיה ראוי אחר כך למזבח אינו מועיל להקדישו כעת, ואיך יועיל לחול עליו אחר כך ההקדש כשיעבור מומו.

אלא בהכרח שאין הקדושה חלה על בעלי מומין, כי קדושת הגוף לא חלה על דבר שיש בו פדיון ובעל מום עומד להפדות מהקדש, ואינו פסול גרידא אלא מפקיע את הקדושה, ולכן

גמרא

לזכרים של חולין, שכן חייבין בראשית הגז, מה שאין כן בקדשים?

אולם פירכא זו נדחית: שהרי עדיין אפשר ללמוד קדשים מתיישבים זכרים של חולין, שאין בהם בכורה ולא ראשית הגז, ובכל זאת חייבים במתנות.

ושוב פורכת הגמרא: מה לתיישבים שכן נכנסין לדיר להתעשר, כלומר, שהרי הם חייבין במעשר בהמה, מה שאין כן מוקדשין שפטורים ממעשר דכתיב במעשר "יהיה קדש" ולא מי שכבר קדוש?

וגם פירכא זו נדחית: כי אילו לא התמעטו קדשים, היו נלמדים בקל וחומר מתיישבים זקנים של חולין, שהרי כבר נתעשרו ואין צריכין שוב ליכנס לדיר להתעשר, ובכל זאת חייבים במתנות.

ושוב מנסה הגמרא לפרוך קל וחומר זה: מה לזקנים שכן כבר נכנסו לדיר להתעשר,

מדייקת הגמרא: משמע במשנה כי טעמא שאין מוקדשין חייבין במתנות, הוא רק משום דכתב רחמנא "אותם". הא לאו הכי, הוה אמינא קדשים חייבין במתנות כמו שדנה המשנה קל וחומר מחולין?

ומקשה על כך: איכא למפרך: מה לחולין שכן חייבין בכורה, ולכן הם חייבין במתנות. מה שאין כן קדשים שפטורין מן הבכורה, ולכן קל בהם גם לפטרן ממתנות.

מתרצת הגמרא: אילו לא התמעטו קדשים מ"אותם", הוה אמינא תיתי קדשים בקל וחומר מזכרים של חולין, שאף על פי שלא שייך לומר החומרא שחייבין בכורה, שהרי אינם יולדים, ובכל זאת התחייבו במתנות, וכל שכן שיתחייבו קדשים במתנות.

ופורכת הגמרא, שלא יתכן הוה אמינא ללמוד מזכרי חולין לקדשים: שהרי מה

יצאה לחולין. וביאר שכיון שהיתה האם קדושה בשעת העיבור, ונשאר בקדושתה לענין גיזה ועבודה אף לאחר הפדיון, לפיכך מועילה להקדיש הולד בלידתו.

והגרי"ז ביאר דבריהם שסיבת הקדושה חלה בעת העיבור, ורק חלות הקדושה תלויה בלידתן, וכיון שנשארה במקצת קדושתה מעת העיבור, חלה על הולד הקדושה שהתקדשה בה לפני הפדיון. ולפי זה מובנים דברי רבינו גרשום שהולד מותר בלא פדיה, כי למאן דאמר בהוייתן הם קדושים באמת אין צריך פדיון, ולא חלה עליו קדושה כשנולד מבהמה שקדם הקדושה למומה.

אך עדיין צריך לבאר למה יהיה האיטור רק מדרבנן, והלא למאן דאמר זה לא שייך כלל

מומה להקדשה מותר בפדיון רק באופן שהתערכה קודם לפדיון ונולד אחר פדיון. ועיין בתוס' יו"ט.

ובפשטות נראה שהפדיון חל גם על העובר. וכן נקט הגרי"ז [בבכורות] שאם יתנה שלא יחול הפדיון על העובר, באמת ימשיך דינו להיות קודש ולא חולין. אולם רבינו גרשום שם כתב "כיון שנולד אחר פדיון מותר בלא פדיה", ודבריו צריכים ביאור.

וראה רש"י בבכורות [טו ב] שכל האיטור בוולד בהמה שקדם הקדושה למומה הוא רק מדרבנן. ובשטמ"ק [שם אות ד] הקשה על המשנה לפי מאן דאמר וולדות קדשים בהויתן הם קדושים, דהיינו שקדושתן תלויה בדין האם בעת לידתן, אם כן כיצד יקדשו אחר שהאם

תאמר במוקדשין שלא נכנסו מעולם להתעשר?

יפטרו ממתנות?

ודוחה שאין לפרוך כן: "שכן נכנסין במינך" קאמרת? זו אינה פירכא היא, שהרי בקדשים נמי נחשב שבמינך נכנסין לדיר להתעשר דהיינו בכהמות חולין, והלכך, אילו לא התמעטו קדשים ממתנות מדכתיב "אותם", היינו מחייבים גם קדשים בקל וחומר מחולין.

מקשה הגמרא: ויהיו חולין חייבין בחזה ושוק מקל וחומר! ומה קדשים שאין חייבין במתנות — חייבין בחזה ושוק, חולין שחייבין במתנות, אינו דין שחייבין בחזה ושוק? (9)

מתרצת הגמרא: אמר קרא לגבי מתנות: "וזה יהיה משפט הכהנים", זה — מתנות — אין, מידי אחרינא — לא! (10)

אולם גם פירכא זו נדחית: כי עדיין יש ללמוד קל וחומר לקדשים מלקוח, שהלוקח עשר בהמות מן השוק, אין חייב במעשר. דכתיב "בקרר וצאנך" וממעטינן לפטור את הלוקח מן השוק. וכן אפשר ללמוד קל וחומר מהיתום שמתה אמו בשעת לידה, שהוא פטור ממעשר בהמה [דררשינן שדין מעשר כדין קדש, ויתום אינו ראוי לקדש, דכתיב "והיה שבעת ימים תחת אמו" — פרט ליתום שמתה אמו בשעת לידה שלא היה תחת אמו כלל].

ועוד פורכת הגמרא: מה ללקוח ויתום שכן נכנסין במינך — דהיינו בהמות חולין שאינן לקוח ויתום — לדיר להתעשר, ואילו קדשים אינם נכנסים כלל להתעשר, ולכן

כצד חומרא בשלמים, ומשמע שאינה מדין מתנות כהונה גרידא. ובהכרח שיש בהם את שני החיובים, בין מדיני הקרבן ובין מדיני מתנות כהונה. וכאן היה הנידון לחייבם משום מתנות כהונה.

וראה בכנסת הראשונים [זבחים מד] שדן בזה, והסיק כי תנופת הכהן משום דיני מתנות כהונה ואילו תנופת הבעלים מדיני הקרבן. ויש להוכיח כדבריו מקושיית תוס' בזבחים [עו א] על מסקנת סוגיין שאי אפשר להניף בפנים משום שהם חולין בעזרה, שהרי יכול להקדישם לבדק הבית ולהניפם ואחר לפדותם. ולכאורה תמוה שאם כן תחסר הנפת הבעלים. ומשמע שלענין הנפת מתנות כהונה אין צורך בבעלים, כי כל הנפתם מדיני הקרבן בלבד. וראה עוד בהערות 11-12.

10. כבר הבאנו בהערה 4 שהספרי למד מ"וזה

פדיון במעי אמן, וכל חלות הקדושה תלוי בלידה, ואם כן כשחלה הקדושה תלוי בלידה, ואם כן כשחלה הקדושה תחול מן התורה. ואולי כיון שנפדית אין קדושת הולד אלא מדרבנן. וצ"ע.

9. מלשון הגמרא משמע שהנידון הוא לחייב חזה בשוק אף בחולין, ואינו מדיני הקרבנות, ואף למסקנא נשאר כך גדר דין חזה ושוק, ולא התמעט מחולין במשמעות הפסוק, אלא שלא יתכן לקיים בו את עיקר מצותו בהנפה, ולפיכך אינו אמור בחולין. ולכאורה מכאן תימה על הרמב"ם בספר המצוות [שורש יב] שכתב שאינו מונה מצוה זו במצוות עשה, כי היא חלק מדיני הקרבן, שהוא חלק שנוטלים הכהנים בקרבן.

אמנם כדברי הרמב"ם משמע בכמה דוכתי [ביומא ה זבחים ב] שהובאה תנופת חזה ושוק

מקשה הגמרא: **אלא טעמא דכתב רחמנא** "זה", רק משום כך לא ילפינן חולין מקדשים לענין חזה ושוק, **הא לאו הכי, הוה אמינא חולין חייבין בחזה ושוק?**

והא חזה ושוק בעי תנופה⁽¹¹⁾, וחזה ושוק

של חולין היכא לינופינהו?

אי אבראי [בחוקן], הא "לפני ה" כתיב, דהיינו בפנים! ⁽¹²⁾

אי אגואי [בפנים], הא קא מעייל חולין קל-ב

פני עצמה, ולא כחלק מהבהמה כמבואר בתוס' להלן [קלא. ד"ה ה"ג] ויתכן שיש להם דין כקרבן בפני עצמן כמבואר בסמוך.

וראיה לכך מהוכחת הגמרא, שהרי כתב **השאגת אריה** [סימן צז] כי תרומת חמץ בפסח אף שאינה קדושה טובלת, ואם כן אף חזה ושוק שאי אפשר להניפם יטבלו את הבהמה לפי רבי יוחנן ולדידן תאסר באכילה. אמנם מאידך יתכן לבאר שזו גופא הוכחת הגמרא, ממה שאינם טובלים, על כרחך שאינם נוהגים כלל בחולין. ובאמת כשנוהגים בקרבנות חיובם הוא להפרישם על כל הקרבן.

וראה **בחיודושי הגרי"ז** [מעה"ק ט ג] שכתב לחלק בין חזה ושוק של שלמי ציבור שהנפתם היא הנפת הקרבן, ואין להם דין חזה ושוק בפני עצמן, ואילו בשלמי יחיד חלות שם חזה ושוק מחייבת אותם הנפה בפני עצמן, ויתכן לבאר כי החילוק הוא בין שלמי ציבור שהחזה ושוק הם מדיני הקרבן והם החלק שהתחדש בו דין תנופה, ואילו בשלמי יחיד [וחולין להוה אמינא בסוגיין] הוא דין נפרד על החזה ושוק, ואף שדין הנפת האימורים תלוי בו, ונחשב כחלק מדיני הקרבן וכדלעיל, אין זה הפרשה מהקרבן אלא חיוב עצמי של חזה ושוק. [וראה דברי הגרי"ז בנויר מה ב] ועיין עוד בסמוך.

12. **האחרונים** דנו אם יש איסור חולין בעזרה בלשכות הפתוחות לקדש, שמותר לאכול בהן קדש קדשים ואין שוחטים בהן אפילו קדשים קלים. וראה בקרן אורה [זבחים נז] ובאתון דאורייתא [כלל א] שהכריעו להתיר בהם

יהיה משפט הכהנים" שנאמר במתנות, למעט מוקדשין מחיוב מתנות, ואילו לפטור חולין מחזה ושוק למד מכצבי ואיל, ולדרשתו מיושבת קושית תוס' [ד"ה זה] ראה שם בהערות.

ובלב אריה תמה על קושיית הגמרא שיתחייבו חולין בחזה ושוק מקל וחומר, שהרי לא הוצרך מיעוט לקדשים במתנות כהונה אלא מפני שהם חמורים מחולין בחזה ושוק, ואם כן בכלל מיעוט זה התלה שחולין פטורים מחזה ושוק. אמנם לפי הספרי שמשמעות הפסוק ממעטת מקדשים והוא כולו מדובר בחולין. ואינו נצרך כנגד הקל וחומר. אם כן מובן למה הוצרך מיעוט מצבי ואיל למעט חולין מחזה ושוק. וראה **במהרי"ט אלגאזי** [שם] שתמה למסקנא שאי אפשר להניפו משום חולין בעזרה, למה הוצרך הספרי למעטם מפסוק. ועיין בעמוד ב' הערה 1.

11. אף על פי שאין תנופה מעכבת בחזה ושוק, כבר כתבו **תוס' בזבחים** [קיו ב קיט א] לגבי פטורם בכמה קטנה שאין תנופה נוהגת בה, כי מאחר שעיקר מצוותן בתנופה, לפיכך באופן שאין תנופה שייכת בהם, לא נוהג דין חזה ושוק. ויש לעיין אם יש בכך גילוי שהתנופה היא מדיני הקרבנות בלבד. או שרק מפני שאין היכי תמצי לעשותה בחולין אין מתקיים בהם דין חזה ושוק, וכבר ביררנו פרט זה בהערה 9.

ושמא שונה דין חזה ושוק, שהרי אף אם היה ניתן מן החולין לא היה דינו כמתנות כהונה שלדעת רבי יוחנן לקמן [קלב ב] הם טובלות את שאר הבהמה, כי חזה ושוק הם חיוב מתנה